

4. Занюк С.С. Психологія мотивації /Занюк С.С. – К.: Либідь, 2002. - 304 с.
5. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя /Исаев И.Ф. – М.: Академия, 2002. – 208с.
6. Казакина М.Г. Ценностные ориентации школьников и их формирование в коллективе /Казакина М.Г. – Л.: ЛГТГИ, 1989. – 83с.
7. Коростылева Н.Я. Педагогическое целеполагание в современной школе как объект управления: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.Я. Коростылева. – СПб., 2002. – 218с.
8. Крупская Н.К. Педагогические сочинения: В 11-ти т. /Крупская Н.К. – М.: Изд-во Академии педагогических наук, 1959. – Т. 5. – 320с.
9. Лебедев О.Е. Теоретические основы педагогического целеполагания в системе образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / О.Е. Лебедев. – СПб., 1992. – 364с.
10. Макаренко А.С. Собрание сочинений: В 8-ми т. /Макаренко А.С. – М.: Педагогика, 1971. – Т.3. – 487 с.
11. Макаренко А.С. Сочинения: В 7-ми т. /Макаренко А.С. – М.: Изд-во Академии педагогических наук, 1960. – Т.5. – 558с.
12. Пятин В.А. Управление педагогическим процессом в современной школе (вопросы теории и методологии): [учебное пособие] /Пятин В.А. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1986. – 90с.
13. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. /Рубинштейн С.Л. – М.: Педагогика, 1989. – Т.1. – 488с.
14. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6-ти т. /Ушинский К.Д. – М.: Просвещение, 1990. – Т.6. – 526с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Павленко Олена Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи, формування методичної культури викладача.

УДК 371.134

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

Тетяна ПЛАЧИНДА (Кіровоград)

Актуальною для України є глибока та всебічна модернізація сфери вищої освіти з виділенням необхідних для цього ресурсів та створенням механізмів їх ефективного впровадження. При цьому особливо значим є перехід країни на євроінтеграційний шлях розвитку. Для успішного здійснення процесів модернізації освітньої сфери важливого значення набуває забезпечення якості освітніх послуг під час професійної підготовки майбутніх фахівців.

Підготовка курсантів до професійної діяльності в умовах євроінтеграції потребує пошуку неординарних шляхів організації навчально-виховного процесу. Формування світогляду майбутніх авіафахівців, їх ціннісних орієнтацій, системного сучасного соціального та гуманістичного мислення в навчальному процесі детермінується системою об'єктивних і суб'єктивних факторів. До останніх належать інтеграційні процеси навчальної діяльності.

Питання інтеграції в навчальній діяльності є актуальним серед науковців педагогічної галузі. Інтегративно-педагогічні концепції розглядають з різних позицій: концепція інтеграції загальної та професійної освіти (М.А.Берулава, Ю.С. Тюнников); концепція взаємодії освіти і ринку (Є.В. Ткаченко, І.П. Смирнов, В.А. Поляков), концепція відкритості професійної освіти (Є.В. Ткаченко, І.П. Смирнов, В.А. Поляков, Н.К. Чапаєв),

концепція соціального партнерства (В.А. Міхеев, І.П. Смирнов, Є.В. Ткаченко, Н.К. Чапаєв, В.Н. Якимець), концепція вищої робочої освіти (Г.М. Романцев), концепція інтеграції педагогічного і технічного знання (Н.К. Чапаєв, М.Л. Вайнштейн), концепція інтеграції та диференціації форм організації навчання (І.Г. Ібрагімов) тощо. Але, незважаючи на високий рівень зацікавленості цією проблемою, недостатньо уваги, на нашу думку, приділено інтегративним підходам під час професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів.

Метою нашого дослідження є огляд наукових думок щодо поняття “інтеграція” та впровадження її в навчальний процес вищої школи. Надати авторське визначення означеної дефініції та довести важливість застосування інтеграції навчальних дисциплін у професійній підготовці майбутніх авіаційних фахівців.

Виклад основного матеріалу. Інтегроване навчання має принципове значення як для процесу формування професійної компетентності майбутніх авіаційних спеціалістів, так і для їхньої подальшої професійної діяльності в авіаційній галузі. Інтеграція – процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного, цілісного. Результатом інтеграції є поява якісно нової, інтегративної властивості, яка не зводиться до суми властивостей об'єднаних елементів, а

забезпечує вищу ефективність функціонування всієї цілісності [4].

Наше дослідження спрямоване на подолання наступних протиріч, що склалися в системі професійної підготовки майбутніх авіаційних спеціалістів:

- ✓ між спеціальними і професійними вимогами до авіафахівця, висунутими тенденціями соціально-економічного розвитку та сформованими умовами професійної підготовки;

- ✓ між потребою льотних навчальних закладів у нових формах підготовки курсантів і відсутністю їх наукового методичного обґрунтування;

- ✓ між прагненням курсантів до оволодіння знаннями та навичками інтегративного типу та недостатнім методичним забезпеченням педагогічного процесу.

- ✓ між наявністю у навчальних планах значної кількості практично ізольованих навчальних дисциплін і необхідністю формування в свідомості курсантів цілісної системи знань.

Слід зазначити, що до теперішнього часу в педагогіці, психології й низці інших наук не виробився єдиний підхід до розуміння й використання цього терміну. Інтеграція походить від латинського слова "integratio", що означає – "цілий". Це поняття в науковій літературі пояснюється як об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів і компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків, відносин між ними. Інтеграцію розглядають як явище, чинник і процес розвитку. Саме тлумачення інтеграції як процесу найчастіше використовується в сучасній науково-педагогічній літературі, присвяченій проблемам вищої освіти [1].

Інтеграційні процеси спрямовані на організацію цілісної навчальної дії, доповнюючи та поглиблюючи наявні знання, надаючи їм нове значення і напрям, тобто інтегративність є засобом розвитку предметності в нових галузях наук. Розуміння інтегративності як принципу дидактики змінює характер педагогічного мислення, явище трансформується і стає основою. Розглядаючи це явище з філософської точки зору взаємозв'язку форми та змісту, потрібно відмінити те, що створилося протиріччя між формою та вкладеним в нього новим змістом. Формою в даному випадку виступають міжпредметні зв'язки, а новим змістом є принцип дидактики, і це протиріччя призвело до більш об'ємної форми навчання інтеграції, що включає не одну дію, а декілька, які мають можливість проявлятися як окремо, так і спільно, і сюди ж органічно увійшли предметні зв'язки. Поняття "Міжпредметні

зв'язки" виявились малим і тому поступилося місцем поняттю інтеграції, це сталося на початку 80-х років ХХ століття.

У роботах науковців [6] була зроблена спроба, розкрити інтегративність як загальнонаукову закономірність. Разом з тим найбільш важливою й ефективною виявилась міжпредметна інтеграція у порівнянні з внутрішньопредметною. Міжпредметна інтеграція у вигляді цілісної дидактичної системи насиченої особливими функціями, які не можуть існувати всередині однієї дисципліни. Якщо глибше розглянути поняття інтеграції, то термін внутрішньопредметна інтеграція не зовсім коректна.

Функції міжпредметної інтеграції набагато складніші, вважає Д.Е. Кільдеров, вони покликані працювати з галузями багатьох знань і в результаті таких дій, як диференціація, класифікація (структуризація), систематизація (синтез і цілісність), позначаються нові галузі знання та підвищується ефективність сприйняття. Інтеграція, продовжує думку вчений, є важливим дидактичним принципом, що визначає організацію освітньої системи з урахування предметності як загальної форми методу інтеграції в педагогічному процесі. Становлення ідеї міжпредметних зв'язків обумовлене філософськими й ідеологічними поглядами педагогів різних епох і різних громадських систем, загальними тенденціями розвитку педагогіки. А оскільки міжпредметні зв'язки є основою складовою інтеграційних процесів, то і статус дидактичного принципу можна віднести до процесу інтеграції в системі освіти, що надає інтеграції загальність, фундаментальність, а це визначає умови конструювання дидактичної системи [8].

Провідні дидактики сучасності постійно звертають увагу на необхідність встановлення інтеграційних зв'язків між елементами системи змісту освіти. Предметна структура будь-якого навчального плану таїть в собі небезпеку того, що ціле буде заслонене його окремими частинами. Щоб уникнути цієї небезпеки, необхідно забезпечити при побудові будь-якої освітньої системи синтез, інтеграцію, з'єднання частин у ціле.

Питання про комплексність та системність в побудові змісту навчання і в організації самого навчального процесу ще не вирішене. Розробка цієї проблеми йде, в основному, шляхом дослідження зв'язків між навчальними предметами в рамках окремих циклів дисциплін [9]. В даний час робляться спроби до здійснення більш складних і глибоких рівнів інтеграції в освіті, насамперед, на основі здійснення паралельно з інтеграцією змісту освіти, інтеграції всіх компонентів навчального

процесу, що характеризується фактичною реалізацією принципу єдності змістовної та процесуальної сторін навчання. Проглядається тенденція до більш глибокої інтеграції теоретичних дисциплін з продуктивною діяльністю. Потреба в такій інтеграції викликана тим фактом, що знання, одержувані студентами, неміцні, оскільки не підкріплені практичною діяльністю. І зворотний ефект: практичні навички, не підкріплені теоретичною (необхідною і достатньою) базою обмежені в можливостях їх використання [7]. Ми погоджуємося з думкою науковця, адже для майбутніх авіаційних спеціалістів є важливе вміння поєднувати теоретичні знання з практичними вміннями.

Провідними спеціалістами в галузі інтегративного змісту освіти, зокрема М.М. Скаткіним, підкреслюється, що у “змісті навчання необхідно забезпечити синтез, інтеграцію, об’єднання частин в єдиному цілому”. При цьому він відмічає, що якщо тенденція диференціації науки знаходить конкретне втілення в дисциплінарній структурі навчального плану, то “синтетичний аспект у змістові освіти сьогодні представлений недостатньо, в наслідок чого питання про комплексність і системність в побудові змісту навчання і в організації самого навчального процесу заслуговує подальшого дослідження” [9].

Під інтегративним ефектом Ю.С. Тюнніков розуміє видимі зміни в змістові навчання, якщо їм притаманні такі ознаки: інтеграція будується як взаємодія різнорідних, роз’єднаних елементів; інтеграція пов’язана з якісними та кількісними перетвореннями взаємодіючих елементів; інтегративний процес має власну структуру; педагогічна доцільність та відносна самостійність інтегративного процесу [10]. Дане ствердження суперечить нашому баченню інтеграції навчальних дисциплін, адже, на нашу думку, вони мають доповнювати одна одну та збагачувати курсантів необхідними професійними знаннями, вміннями та навичками.

Нам імпонує наступна думка дослідниці Т.О. Казакевич, яка розглядає інтеграцію змісту освіти, як процес і результат взаємодії його структурних елементів, що виконує в навчальному процесі специфічні функції (методологічну, професійну спрямованість, цілісності, проблемності, систематизованості, організаційну тощо), в свою чергу, в цілому реалізуються через навчальну, виховну та розвивальну функції процесу навчання [7]. Інтеграція змісту освіти, вважає науковець, забезпечує ущільнення та концентрацію навчального матеріалу, виключення дублювання в його викладі, що усуває перевантаження

студентів і призводить до економії навчального часу; зростання системності знань.

У своєму дослідженні, розглядаючи проблему інтеграції в навчальній діяльності курсантів льотних навчальних закладів, ми дійшли висновку, що інтеграція – складний системний процес, спрямований на організацію й реалізацію навчального процесу через успішне поєднання навчальних дисциплін профільного спрямування, вміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної задачі – якісної професійної підготовки майбутніх авіаційних спеціалістів. Це вимагає формування у курсантів здібностей самостійного опрацювання навчального матеріалу; розвитку бажання активно самовдосконалюватися тощо. Таким чином, інтеграцію навчальних дисциплін ми розглядаємо як найважливіший чинник, рушійну силу, умову процесу вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі.

До основних ознак інтеграції відносяться: організаційне об’єднання в освітньому процесі теоретичної та практичної підготовки; наявність бінарної мети професійної підготовки – засвоєння знань та їх практичного застосування; бінарності змісту процесу засвоєння знань та їх практичного застосування; затребуваність практичною діяльністю наступної “порції” відсутніх знань [7].

Науковці Ю.І. Дік, А.А. Пінський, В.В. Усанов [5] пропонують три необхідні умови інтеграції дисциплін:

- об’єкти дослідження повинні співпадати або бути достатньо близькими;

- в інтегрованих дисциплінах повинні використовуватися однакові або близькі методи дослідження;

- дисципліни, що інтегруються, будуються на спільних закономірностях і спільних теоретичних концепціях.

На наш погляд, зазначені умови є необхідними, але недостатніми для застосування в льотному навчальному закладі, так як вони відображають теоретичну основу проблеми інтеграції знань, не беручи до уваги практичну діяльність майбутніх авіаційних спеціалістів.

У наукових працях М.М. Берулави [2] наголошується, що класифікація рівнів інтеграції дисциплін повинна бути на основі інтегративного змісту. Інтеграція змісту освіти може мати декілька рівнів, в основі яких лежить різноманіття об’єктивно існуючих інтеграційних факторів. Першим і вищим рівнем значається цілісність на основі наукових знань даної дисципліни. Другий рівень – дидактичний синтез. Для інтеграції навчальних дисциплін на рівні синтезу необхідно, щоб вони мали стабільну й інтегративну частину. Стабільна частина включає теми, що вивчають тільки в

рамках базисної дисципліни. До складу інтегративної частини входять теми, що можуть бути засвоєні при вивченні інших дисциплін, наприклад, окремі теми природничо-наукових дисциплін у рамках професійного циклу. Третій рівень інтеграції змісту – рівень міжпредметних зв'язків. Він дає можливість актуалізувати, систематизувати, узагальнити знання тих, хто навчається, із суміжних навчальних дисциплін.

Тож, у практичній діяльності викладачів використовується як вертикальна інтеграція (об'єднання в предмет матеріалу, який тематично повторюється в різні роки навчання на різних рівнях складності), так і горизонтальна інтеграція (об'єднання східного навчального матеріалу в різних навчальних дисциплінах). При відборі змісту навчальних дисциплін і програм практики провідними є такі принципи:

- науковості – інтеграція знань здійснюється на теоретичному рівні, досліджувані відомості порушують принципово важливі загальні закони існування соціального середовища;

- відповідності – слугує додатковим аргументом для обґрунтування істинності нової теорії, дозволяє розкривати єдність логічного й історичного в еволюції науково-теоретичного знання, виконує логічну функцію, що дозволяє пояснювати органічний взаємозв'язок між існуючими теоріями, служить методом систематизації вже побудованої теорії, виступає як інтегруючий фактор розвитку знання;

- перспективності – передбачає знайомство зі сферами професійної діяльності майбутнього фахівця: з установами, в яких працюватиме авіаційний спеціаліст тощо. Реалізація даного принципу вимагає ретельного вибору видів професійної діяльності, щоб майбутній фахівець авіаційної галузі міг у навчальному закладі (наприклад, на практиці) ознайомитися з професійними обов'язками.

Реалізація інтегративного підходу до професійної підготовки майбутнього авіафахівця у ЛНЗ відбувається через цілепокладання, мотивацію курсантів, відповідний зміст, вибір найбільш оптимальних засобів, контроль і аналіз результатів діяльності курсанта.

Для впровадження інтеграційного процесу в освітнє середовище потрібно дотримуватися таких дидактичних умов [3]: спільної мети та завдань навчально-виховного процесу; єдності спільних дидактичних принципів і методів навчання; уніфікованості системи понять; логічності засвоєння навчальної інформації.

У нашому випадку спільною метою є забезпечення якості професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів. Головними завданнями інтеграції під час

професійної підготовки майбутніх авіафахівців є:

- ✓ оволодіти базовими авіаційними знаннями;

- ✓ набути вміння поєднувати навчальний матеріал профільних дисциплін;

- ✓ сформувати вміння використовувати міжпредметні зв'язки дисципліни “Фізичне виховання” та авіаційних дисциплін.

Інтегративний підхід реалізується за допомогою принципу контекстності навчання, що в льотному навчальному закладі виявляється через специфічну спрямованість пізнавальної та комунікативної активності на розв'язання конкретних професійно орієнтованих завдань [3]. Усі науки, що викладаються в льотному навчальному закладі, мають бути зорієнтовані на майбутню професію курсанта, формування та розвиток його професійних якостей, що забезпечують високу ефективність майбутньої професійної діяльності. Поєднання авіаційних дисциплін і дисципліни “Фізичне виховання” та використання міжпредметних зв'язків є засобом досягнення контекстності навчання.

Висновки. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети забезпечення якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожному курсантові самостійно досягти тієї чи іншої життєвої мети, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Професійна підготовка курсантів льотних навчальних закладів здійснюється на основі єдиних концептуальних позицій, організовується цілісний освітній процес, орієнтований на єдину мету та завдання – якісна професійна підготовка майбутнього авіафахівця. Повинен здійснюватися пошук та реалізація різних шляхів і способів інтегрування освітніх програм різних рівнів професійної підготовки. Таким чином, інтегроване навчання майбутніх фахівців авіаційної галузі дає позитивні результати: знання курсантів набувають якості системності; виявляють загальність зв'язків у науках; знання та вміння стають узагальненими; сприяють комплексному застосуванню знань, їх синтезу, переносу ідей і методів з однієї дисципліни в іншу, що є основою творчого підходу до навчальної діяльності курсанта в умовах євроінтеграції; більш ефективно формуються переконання, і досягається всебічний розвиток особистості; посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних процесів курсантів; забезпечується активізація та інтенсифікація навчально-професійної діяльності.

Інтегроване навчання прискорює формування переконань і світогляду курсантів, сприяє прояву суб'єктивного ставлення до

вивчених фактів і способів їх пояснення, самостійного знаходження проблем, парадоксів і протиріч, евристичної позиції в навчальному процесі. Цільові орієнтації інтегрованого навчання спрямовані на формування цілісних системних знань про єдність навколишнього світу; підготовку курсантів до успішної професійної діяльності; розвиток інтелектуальних здібностей, творчого мислення тощо.

В подальшому наше дослідження має на меті вивчення проблеми забезпечення якості професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців в умовах євроінтеграції.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безрукова В.С. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике. / В.С. Безрукова. – Екатеринбург, 1994. – 152 с.
2. Берулава М.Н. Интеграция содержания образования / М.Н. Берулава. – М.: Совершенство, 1998. – 170 с.
3. Герасименко Л.С. Педагогічні умови адаптації викладачів іноземної мови до професійної діяльності в льотних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Герасименко Людмила Сергіївна. – Кіровоград, 2012. – 230 с.
4. Гломозда В. Г. Вивчення тем інтегративного характеру як спосіб здійснення міжпредметних зв'язків / В.Г. Гломозда // Педагогіка. Респ. наук.-мет. зб. Вип. 30. – Київ, 1991. – С. 17- 20.
5. Дик Ю. И. Интеграция учебных предметов / Ю.И. Дик, А.Д. Пинский, В. В. Усанов // Советская

педагогика. – 1987. – № 9. – С. 42 – 47.

6. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.И. Загвязинский, Р.Атаханов. – 2-е изд. – М.: Академия, 2005. – 208с.

7. Казакевич Т. А. Интеграция образовательных программ среднего и высшего профессионального образования (на материале подготовки специалистов информационной сферы): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т.А. Казакевич. – М.: 2001. – 393 с.

8. Кільдеров Д.Е. Інтеграційні процеси як соціально-педагогічна проблема підвищення якості освіти / Д.Е. Кільдеров // Вища освіта України № (додаток 1) – 2012. – Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – Т.2. – 2012. – С. 144 – 151.

9. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований / Михаил Николаевич Скаткин. – М.: Педагогика, 1986. – 152 с.

10. Тюнников Ю.С. Методика выявления и описания интегрированных процессов в учебно-воспитательной работе / Ю.С. Тюнников. СПб.: СПбГУ, 1987. – 47 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Плачинда Тетяна Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, Україна, м. Кіровоград

Коло наукових інтересів: забезпечення якісної професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів в умовах євроінтеграції.

УДК 378 (410) : 80 (043)

ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК ПЕДАГОГІЧНО-ФІЛОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анна ПОДОЛЯНСЬКА (Черкаси)

Постановка проблеми. Процес інтеграції освіти в Україні має на меті забезпечення громадян нашої держави такою освітою, яка б дала змогу обирати професію, місце проживання та навчання в межах Європейського Союзу з їх власної волі та бажання. Вхідження України у Загальноєвропейський освітній простір ставить перед своїми громадянами завдання оволодіти іноземними мовами. Двома провідними напрямками довгострокової програми освіти Ради ЄС (1984 р.) є спільне розв'язання проблем вивчення іноземних мов та забезпечення усіх галузей освіти новітніми інформаційними технологіями. Отже, мовна освіта, а саме навчання іноземних мов посідає провідне місце серед питань, які поставили перед собою інституції Європейського співтовариства та Ради Європи. Поняття «поріг комунікації» стало головним у концепції вивчення іноземних мов, а правильна вимова та сучасна мова

повсякденного вжитку слугують методичними орієнтирами у вивченні мов [9; 3].

Вивченням мов займаються дві споріднені між собою і в той же час відмінні науки: філологія та лінгвістика. Існують певні суперечності у сутності та визначеннях понять «філологія» та «лінгвістика».

Аналіз останніх джерел і публікацій. Сучасними науковими діячами у галузі освіти багато уваги приділялося питанням розвитку різноманітних освітніх процесів у зарубіжних країнах, а саме питанню вивчення іноземних мов за вимогами створення єдиної багатомовної полікультурної Європи з точки зору соціокультурної ситуації, що впливає на зміст навчання іноземних мов (І.Бондаренко, Г. Степенко, В. Симкін); І. Тараненко, Є.Спіцина, О.Шерстюк у своїх дослідженнях висувають типологію двомовного навчання, висвітлюють структуру філологічної освіти, вивчають сучасні підходи у викладанні